

Valentina Fras *Divji ples usode*

Darko Žlebnik: PREŠUŠTVO

ŠOU, Študentska založba, Ljubljana 1999 (Zbirka Beletrina)

Žlebnikovo *Prešuštvo* je roman, ki razkriva vse, »kar ste želeli vedeti o prešuštvu, pa si niste upali vprašati«, je zapisal Aleš Čar. Prešuštvo, spleteno v igri dveh, vodi v globine brezizhodnosti na ženski in v stopnjevanje neodločenosti na moški strani.

Odnos »grešnih«¹ akterjev poteka pred našimi očmi postopno in počasi, vendar vztrajno. Sledimo mu od njegovega (pred)začetka do popolnega konca – razpada. Ob tem prejmemo precej psiholoških vidikov posameznih oseb. Toda duševno vrenje junakov je osrediščeno bolj v romanu o razhajanju ljubezenske zveze, izdanem v preteklem letu, v Deklevovem *Pimlicu*. Tam spremljamo mlajši par, ki izgublja skupne vezi, ob tem fanta, kantavtorja Matjaža, pretirano mikajo pijača in tuja oprsja; dekle, kiparka Nastja, pa ob fantovem glasbenem neuspehu vedno bolj zaznava njegov, ali bolje, svoj odhod iz tega njunega sveta. Njuno čustvovanje, občutenje in razmišljanje je podano izmenično iz subjektivne perspektive vsakega posebej. Ona in on v prvi osebi razmišljata vsak po svoje o istih stvareh, tako da spoznamo vsakič dva pogleda reči, to pa nakazuje vedno večji razkol med mislečima.

Tudi v *Prešuštvu* je predstavljenih več perspektiv, ki pripadajo različnim junakom, vendar za vsemi temi posameznimi gledišči stoji tretjeosebni pripovedovalec in se vanje vživi. Postavi se v položaj ene izmed oseb in nato govori zgolj o tistem, kar je tej osebi dostopno, tako v tistem trenutku izgubi vlogo vsevednega in si nadene funkcijo personalnega pripovedovalca. Tako rabi za podaja-

nje misli različnih person: najprej se prepletata perspektivi ženske in moškega, nato se v dnevniški obliki ali kar neposredno pojavi dikcija ženske, Katje, ki je poseben fenomen. Iz trenutka v trenutek se zajeda globlje med zaljubljenca in želi uničiti njuno srečo. V svojem življenju ni z ničimer zadovoljna, zato ne prenese zadovoljstva drugih in je torej sposobna velikih reči, ki pripeljejo do propada in hkrati roman do konca. Sčasoma se v tem pridruži še perspektiva soseda Gregorja Langa, ki z varne distance opazuje zapletanje ljubezenskega razmerja in hkrati njegovo približevanje koncu. Nazadnje pripovedovalec predstavi le še vidik policijskega inšpektorja, ki sklene dogajanje.

Podobno strukturo vsebuje tudi Deklevov roman. Tu so perspektive tri, v zadnjem poglavju (podobno kot v *Prešuštvu*) se jim pridruži še novo, bolj »objektivno«¹ gledišče: roman privede do konca tretjeosebni pripovedovalec. Najprej se prepletata Nastjino in Matjaževo gledišče, ki se po navadi vrstita v časovno obrnjenem vrstnem redu. Nato se jima pridruži še Mitjeva perspektiva, najprej zgolj v obliki intervjuja, potem pa preraste v njegov zasebni dnevnik; to poteka vzporedno z njegovimi posegi med ljubimca.

Prešuštvo ima dva protagonista, njo in njega, ki pa sta zakonolomca. Peter Rant kljub srečnemu in zadovoljivemu zakonskemu življenju vstopa v tuje ženske vrtove – le za popestritev in zabavo; in mlada Lina Hartman, ki je tokrat prvič grešila: med moževo zaporniško odsotnostjo je naivno skočila v posteljo drugega – v pričakovanju boljšega življenja. Tako sta prišla naključno skupaj in v nasprotju z njegovim interesom naključno ostala skupaj dlje, kot je »varno«, vsak s svojo vizijo (njune posamezne) prihodnosti. V primerjavi s *Pimlicom* je tukaj večji poudarek na dogajanju samem, na grehu od njegovega prvega koraka do starostnega šepanja.

Za ta roman bi bilo težko reči, ali je tragičen ali ne. Zagotovo se ne konča veselo, toda tako, da nekaterim junakom ugaja, drugim pač ne, kolikor konec sploh zaznavajo. Vsekakor v prešuštnem razmerju nastanejo težave, ki se končajo tragično za junakinjo. Toda nad sklepom romana in nasploh nad propadom te zveze se ne gre

čuditi, saj junaka že vstopata z različnimi nameni v to razmerje. Petru je to zgolj ena majhna dogodivščina, ena izmed mnogih, ki je za trenutek oživila, a bo hitro, brez vsakih čustev tudi ovenela. Hkrati opaža, da se ne dogaja tako, kot bi se moralo, a ni dovolj odločen, da bi se umaknil. Njemu nasproti pa stoji Lina, ki od tega odločno pričakuje mnogo več: nov začetek, lepše življenje, boljše prihodnost. Ženski in moški princip se izključujeta. Nobenemu od njiju ne uspe doseči zastavljenega, saj je na drugi strani vedno še drug, ki želi nekaj svojega izveliči iz tega, poleg tega pa so navzoči še drugi ljudje, ki posegajo mednju.

Žlebnik opozarja, da življenje ni načrtovana igra, ampak splet naključij, ki nenehno kalijo enoličnost. Naj bo vse še tako dobro premišljeno in preračunano, nekje in nekoč se pojavi nekaj, kar načrt sesuje. Tako si je Peter v letih svojega skrivnega početja izoblikoval utrjeno taktiko, ki se je dotlej vedno obnesla. To sta bila način popestritve umirjenega zakonskega življenja in njegovo malo zadovoljstvo. Ob tem mu je uspevalo, da ni prišla do žene nobena vest in tudi da drugim ženskam v teh kratkih trenutkih ni uspelo pomisliti na težnje po emancipaciji. Vendar to ni moglo trajati v nedogled. Pojaviti so se morali neka Lina, ki je od Petra želela dobiti več, kot si je on zamislil, in neka Katja, ki ni prenesla Linine sreče, eno pismo in še eno, družinske zdrahe in mnoge spletke, dokler se ni vse končalo z dvema nesrečama in eno spravo. Igra naključij ali ples usode je pripeljal do takšne tragične situacije. Življenje je eno veliko igrišče, na katerem vlada usoda. Najbolje jo odnese tisti, ki je najbolj prilagodljiv in se mu uspe najbolj vrteti po taktih naključij. Tako jo je Petru najprej nekaj kar pošteno zagodlo, saj je verjel v potekanje življenja po naprej zastavljenih posameznikovih načrtih, nato pa je v nastali krizni situaciji le znal izreči pravo besedo in tako zajadral v mirnejše vode bivanja, ki so ga pripeljale nazaj na obalo sprave in družinskega sožitja.

Roman spretno sledi psihološkim pojavom znotraj junaka in junakinje ter njuno ljubezensko prešušno razmerje spremlja z vidika njunih občutij in tegob. Avtor se je dovolj globoko poglobil

v njune misli in jih precej natančno zapisal. Peter veliko premišljuje o Lini in nastali situaciji, ki se tiče nje, ki je vsekakor zašla predaleč; Lina pa venomer sanja o njem in se z velikim zadovoljstvom utaplja v svoji sreči, katere vzrok je on. O dogajanju med njima in o razvijanju dogodkov nasploh izvemo iz njune duševnosti, saj ves čas premišlujeta o teh dogodkih in le tako izvemo, kako je bilo nazadnje, ko sta bila skupaj, in kako bo najbrž prihodnjič in tako naprej. Zato je njunega medsebojnega dialoga prav malo. Osrednji vir dogajanja so njune misli. Tako spoznamo vse probleme obeh junakov, ki ju težijo in ki so vzročno-posledično povezani z dogajanjem. Da pa se je avtor predvsem poglobil v njuno psiho in tudi duševnost drugih nastopajočih, je dobro razvidno iz tega, da so vsi njegovi junaki (razen Katje, ki pa je pojav zase) redkobesedni, nezgovorni. Zatorej vsakdo prek avtorjevega zapisa ponuja svoje tihe neizrečene misli, ki imajo svojo težo in na katerih temelji gradnja zgodbe. In tako lahko tukaj zaznamo dva principa: ženskega, ki teži k večnosti in popolnosti, in moškega, ki ne želi velikih dogodkov, ampak zgolj začetke nečesa in vidi čar ravno v njihovi majhnosti, minljivosti in nedovršenosti. Ženska je tista, ki zbere zelo veliko poguma, da gre prek vsega in doseže, kar si želi, moški pa venomer s preračunljivostjo misli na varnost in raje ne tvega, kakor da bi se moral kasneje reševati iz morebitnih zagat. Ob tem preučevanju psihologije prešustva se vzporedno razvija dogajanje – prešustvo samo. Nazadnje igra dveh, ali treh, privede do vrhunca napetosti, to pa se nato precej na hitro razreši v stilu kriminalke. Po »izsiljevanju«, detektivski najdbi ključnega dnevnika in soočenju se malce filmsko dogodita nesreči, ki rešita vso situacijo. Nekatere problematične osebe se tako izbrišejo s prizorišča in problema ni več. To se zelo nazorno vidi v tem, da se ob praznini, ki nastane namesto Line, bralci ne soočimo več s protagonistom Petrom, da bi videli njegov odziv na nesrečo in morebitna čustva zaradi le-te. Izvemo le, da se bo njegova družina znova zlila vase, in ob tem začutimo njegovo zadovoljstvo. Toda kaj pa Lina Hartman? Ali ni delno tudi Peter kriv za njeno nesrečo? Malo verjetno je, da ga zdaj sploh ne

bi več zanimala, ko pa se prej ves čas ni mogel ločiti od nje, in to takrat, ko je bil še čas, in potem, ko je bilo krizno stanje že na vrhuncu.

Prešustvo Darka Žlebnika je zanimiv roman, ki podaja duhovni vidik prepovedane telesnosti in odlično še različni perspektivi – žensko in moško –, katerima dodaja tudi druge. Vživljanje v osebe je popolno in dovolj raznovrstno, da daje vtis, da gre za več različnih pripovedovalcev. V primerjavi z Deklevovim *Pimlicom* je mogoče domnevati, da je pripovedovanje iz posameznih perspektiv junakov (to kaže na njihovo individualnost in subjektivnost) značilnost zdajšnjega časa, tematika pa je stara že tisočletja. Pohvaliti je treba tudi vitalnost zgodbe, ki bralca pritegne in ga dovolj zvito vodi skozi dogajanje, da ga kljub nenehno ponavljani komercialno filmski dogajalni strukturi obdrži do konca v popolni napetosti, kljub morebitni okoliščini, da je bralec to sicer dokaj obsežno delo prebral na mah. Nazadnje se roman sicer sprevrže v žanrskost, toda to je posledica avtorjeve predhodne usmeritve in glede na to, da je *Prešustvo* šele njegov drugi roman, ima še dovolj možnosti, da to odpravi.

Toda ali je takšen razplet zgodbe utemeljen? Nikakor ne. Do zadnjega poglavja se zgodba lepo zapleta in vztrajno napoveduje preobrat na koncu. In v tistem, ko je bralec že v pričakovanju tega napetega razpleta, ga roman razočara s precej neverjetnim in filmsko komercialnim koncem. Avtor ne more kar tako ubiti svojih junakov in s tem rešiti problema. Zato ima bralec vtis, da konca sploh ni, da je to zgolj suhoparen sklep, ki pa ne nosi nobenega sporočila, zato se takoj pozabi in daje vtis, kakor da ga sploh ne bi bilo. Kar se tiče protagonista, to nikakor ni razplet dogajanja, saj junak v ta konec ni vključen, kajti njegov problem se razreši že predtem. Zatorej je ta »minikriminalka« nepotreben dodatek, ki naj bi rabil za rešitev protagonistkininega problema, vendar ni niti to; je prej najlažji način, kako se znebiti Line, ki v tem trenutku postane moteč element za Petrovo nadaljnjo srečo, ki se je že začela svetlikati iz ozadja. Mogoče bi moral avtor na junakinjo pomisliti že prej in ji –

kot manj pomembni – že pred koncem zagotoviti dostojno usodo ali prihodnost. Moteč pa se mi zdi tudi prihod nove osebe v zadnjem poglavju romana, ki se ne zliva s prejšnjim dogajanjem in s tem konec še bolj oddaljuje od preostale zgodbe. Inšpektorjevo razmišljanje deluje bolj kot začetek nove samostojne zgodbe, ki nima s to prav velike zveze.

Če se dotaknemo še formalne plati romana, naj omenim izrazje, ki je dokaj bogato in zelo domiselno, to pa se izraža predvsem na ravni pridevnikov in prislovov. Stavčne strukture so sicer dolge, vendar med seboj tesno kavzalno povezane. Sledijo si linearno in brez večjih preskokov ali zamolkov, tako da so dobro razumljive, za branje enostavne, a ne dolgočasne; prej polne. Jezik v tem romanu rabi vsakdanji empiriji, ki jo določa zgodba. Glede na to, da roman ne govori o velikih temah, je predvsem premi govor junakov zelo enostaven in vsakdanji, drugače pa romanu in času ustrezno epsko poveden, brez posebnih olepšav. Zato je dokaj preprost, lepo berljiv, a obogaten toliko, da se ne bere kot brezosebno poročilo. To zadostuje za njegovo umetniškost, ki pa ne dosega izjemnih občutkov. Čutiti je, da se je avtor bolj kot jeziku posvetil samemu dogajanju in predvsem duševnosti svojih junakov.